

TRANSPORT-KOMMUNIKATSIYA TIZIMINING TARAQQIYOTI VA MAMLAKAT IQTISODIYOTIDAGI AHAMIYATI

Abdunazarova Hilola Zokirovna

Navoiy davlat universiteti 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20425241>

Annotatsiya. Ushbu maqolada transport-kommunikatsiya tizimining taraqqiyoti, uning mamlakat iqtisodiyotidagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilingan. Transport infratuzilmasining rivojlanishi iqtisodiy o‘shish, hududlararo integratsiya, xalqaro savdo aloqalari hamda investitsion jozibadorlikni oshirishdagi muhim omil sifatida yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda transport-kommunikatsiya tizimini modernizatsiya qilish, logistika xizmatlarini rivojlantirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish istiqbollari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida transport tizimini takomillashtirish mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta‘minlash va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: transport tizimi, kommunikatsiya, logistika, infratuzilma, iqtisodiy taraqqiyot, tranzit salohiyati, raqamli texnologiyalar, xalqaro transport koridorlari, investitsiya, iqtisodiy integratsiya.

Bugungi globallashuv jarayonida transport-kommunikatsiya tizimi har qanday davlatning iqtisodiy rivojlanishida muhim strategik omillardan biri hisoblanadi. Transport infratuzilmasining rivojlanganligi mamlakatning ichki va tashqi iqtisodiy aloqalarini mustahkamlash, hududlar o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda aholi farovonligini ta‘minlashda katta ahamiyat kasb etadi. Shu sababli zamonaviy iqtisodiyotda transport-kommunikatsiya tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Transport-kommunikatsiya tizimi iqtisodiyotning barcha tarmoqlari bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, sanoat, qishloq xo‘jaligi, xizmat ko‘rsatish, savdo va turizm sohalarining samarali faoliyat yuritishida muhim vosita vazifasini bajaradi. Ayniqsa, xalqaro iqtisodiy munosabatlarning kengayib borishi transport-logistika tizimlarini takomillashtirish zaruratini yanada kuchaytirmoqda. Transport-kommunikatsiya tizimi – bu yo‘lovchi va yuklarni tashish, axborot almashinuvi hamda hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarni ta‘minlovchi murakkab infratuzilmalar majmuasidir. Mazkur tizim tarkibiga avtomobil, temir yo‘l, havo, suv va quvur transporti, shuningdek aloqa va logistika tarmoqlari kiradi.

Har bir transport turi iqtisodiyotda alohida o‘rin egallaydi. Masalan, avtomobil transporti qisqa masofalarda tezkor tashuvlarni amalga oshirish imkonini bersa, temir yo‘l transporti katta hajmdagi yuklarni uzoq masofalarga nisbatan arzon narxda tashishda samarali hisoblanadi. Havo transporti esa xalqaro aloqalarni rivojlantirish, turizm va biznes sohalarini jadallashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Kommunikatsiya tarmoqlarining rivojlanishi ham transport tizimi samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar, sun‘iy intellekt, GPS navigatsiya tizimlari va elektron logistika platformalari transport boshqaruvini optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish hamda xizmat sifatini oshirish imkonini bermoqda.

Transport-kommunikatsiya tizimi mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Avvalo, transport tizimi ishlab chiqaruvchi va iste‘molchi o‘rtasidagi iqtisodiy bog‘liqlikni ta‘minlaydi. Mahsulotlarni xomashyo bazasidan qayta ishlash korxonalariga, tayyor

mahsulotlarni esa ichki va tashqi bozorlarga yetkazib berish transport vositalari orqali amalga oshiriladi.

Rivojlangan transport infratuzilmasi investitsion jozibadorlikni oshiradi. Xorijiy investorlar, avvalo, transport va logistika tizimi yaxshi rivojlangan hududlarga sarmoya kiritishga intiladilar. Chunki transport xarajatlarining kamligi ishlab chiqarish tannarxini pasaytiradi va korxonalarining raqobatbardoshligini oshiradi.

Shuningdek, transport tizimi hududlar iqtisodiy rivojlanishidagi tafovutlarni kamaytirishda ham muhim rol o'ynaydi. Chekka hududlarda zamonaviy avtomobil va temir yo'llarning qurilishi yangi ish o'rinlari yaratilishiga, savdo hajmining ortishiga va aholi turmush darajasining yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Transport-kommunikatsiya tizimining rivojlanishi xalqaro savdo hajmining oshishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, tranzit salohiyatidan samarali foydalanish davlat byudjetiga katta daromad keltiradi. Geografik jihatdan qulay hududda joylashgan davlatlar xalqaro transport yo'laklarini rivojlantirish orqali iqtisodiy manfaatlarga erishmoqda.

So'nggi yillarda O'zbekistonda transport-kommunikatsiya infratuzilmasini modernizatsiya qilish va xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmogda. Yangi avtomobil yo'llari, temir yo'l liniyalari, ko'priklar va logistika markazlarining qurilishi mamlakatning transport salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Xususan, yuqori tezlikdagi temir yo'l tarmoqlarining kengaytirilishi hududlar o'rtasidagi iqtisodiy integratsiyani mustahkamladi. “Toshkent–Samarqand”, “Toshkent–Buxoro” kabi zamonaviy temir yo'l yo'nalishlari yo'lovchi tashish sifatini oshirish bilan birga turizm rivojiga ham katta hissa qo'shmoqda. Bundan tashqari, xalqaro transport koridorlarini rivojlantirish bo'yicha ham muhim ishlar amalga oshirilmogda. O'zbekistonning Markaziy Osiyodagi strategik geografik joylashuvi mamlakatning tranzit imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bois xalqaro logistika markazlarini tashkil etish va multimodal transport tizimini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Raqamli texnologiyalarni transport tizimiga joriy etish ham bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Elektron chipta tizimlari, aqlli transport boshqaruvi, GPS monitoring hamda logistika platformalari transport xizmatlari samaradorligini oshirishga yordam bermoqda.

Mazkur sohada erishilayotgan yutuqlarga qaramasdan, ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, ayrim hududlarda transport infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, logistika xizmatlari sifatining pastligi va ekologik muammolar transport tizimi samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Shuningdek, transport vositalarining eskirishi, yoqilg'i sarfining yuqoriligi va yo'l-transport hodisalari sonining ortishi ham dolzarb muammolar sirasiga kiradi. Shu sababli ekologik toza transport vositalaridan foydalanish, “yashil logistika” tamoyillarini joriy etish hamda transport xavfsizligini oshirish muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, transport-kommunikatsiya tizimi mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim strategik tarmoqlardan biridir. Mazkur tizimning rivojlanganligi ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xalqaro savdo aloqalarini kengaytirish, investitsiyalarni jalb etish va aholi farovonligini yuksaltirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bois transport-kommunikatsiya infratuzilmasini modernizatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xalqaro transport koridorlarini rivojlantirish hamda ekologik xavfsiz transport tizimini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi. Zamonaviy va samarali transport tizimi mamlakatning global iqtisodiyotdagi raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining transport va logistika tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2022–2025.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: “O'zbekiston” nashriyoti, 2021.
3. Abdug'aniyev A., Qodirov T. *Transport geografiyasi va logistika asoslari*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Vahobov A., Xajibakiyev Sh. *Milliy iqtisodiyot*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
5. Rasulov A. *Transport infratuzilmasi va iqtisodiy rivojlanish*. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
6. Karimov M. *Logistika va transport tizimlari*. – Toshkent: Tafakkur, 2020.
7. O'zbekiston Respublikasi Transport vazirligi rasmiy ma'lumotlari. – Toshkent, 2024.
8. Jahon banki (World Bank) hisobotlari: *Transport Connectivity and Economic Growth*. – Washington DC, 2023.
9. Asian Development Bank. *Central Asia Transport and Trade Development Report*. – Manila, 2022.
10. UNESCO hamda BMTning transport va barqaror rivojlanish bo'yicha statistik ma'lumotlari. – 2023–2024.